

УДК 82.378

Л.П. БОГОСЛАВЕЦЬ

Київський національний університет технологій та дизайну

ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ РИТОРИКИ У ТЕХНІЧНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ

У статті розглядаються особливості викладання однієї з основних гуманітарних дисциплін, необхідність і актуальність якої доведено сьогоденням. Особлива увага приділяється різним формам та методам роботи. Висвітлюється позитивний досвід викладання риторики із застосуванням інноваційних технологій

Ключові слова: риторика, методологічні принципи, форми навчання, розвиток здібностей, професійні навички

Постановка завдання

Важливою науково-педагогічною проблемою є розробка інноваційних технологій в освіті, перевірка їх ефективності, виявлення й аналіз педагогічних закономірностей і розробка дидактичних положень їх застосування. Особливо актуальною вона постає у сфері гуманітарних дисциплін, де традиційно вважається, що слово має передаватися від людини до людини безпосередньо: особистісно, живо, емоційно, натхненно, в чому і загальна проблема, якій присвячена стаття. Основні професії в суспільстві завжди були «мовними». Виховання спеціаліста будується зазвичай як підготовка професійного оратора, тому кар'єри підприємця, політика, дипломата, юриста, священника, педагога, військового, лікаря і т.д. завжди ґрунтуються на розвитку мовних здібностей і формуванні професійної мовної особистості.

Мета статті полягає у розкритті особливостей викладання курсу «Риторика» науково-педагогічними працівниками кафедри педагогіки та методики професійної освіти, пов'язаних з підготовкою студентів у технічному університеті. Згідно з основними вимогами до знань, умінь, навичок студент повинен трансформувати знання красномовного мистецтва у проблеми повсякденної професійної діяльності, вміти користуватися красномовством, як засобом переконуючої комунікації, виступати з відповідними темами на семінарах, конференціях.

Риторика ж – дисципліна, спрямована на розвиток творчої, гармонійної особистості, що здатна ефективно володіти думкою і словом на засадах істини, добра та краси [1]. Викладання риторики ґрунтується на активному спілкуванні, співробітництві, співпраці викладача зі студентами, студентів між собою, на використанні сучасних технічних засобів, на взаємоповазі і толерантності. Багаторічний досвід роботи дає нам підставу говорити про певні результати щодо розв'язання деяких проблем вивчення цієї навчальної дисципліни у ВНТУ.

Завдання риторики та культури мови – удосконалювати через стиль мовлення стиль життя. Стиль життя формується стилем мови. У стилі мови – багатство або бідність думки, смак або несмак слова, витонченість або убогство звуковиділення. Мета викладання риторики та культури мовлення — навчити аналізувати і створювати всі види сучасної словесності. Організація проблемного навчання риторики має забезпечувати розв'язання таких основних задач:

- засвоєння студентами знань та умінь, які самостійно здобуті в ході активної пізнавальної діяльності;
- розвиток мислення, здібностей студентів, їх творчих умінь;

– виховання активної творчої особистості, яка вмє бачити, ставити й вирішувати нестандартні проблеми.

Ми виділяємо такі методологічні принципи, що віддзеркалюють специфіку викладання риторики: принцип мовленнєвої активності студентів; принцип зв'язку риторичної теорії та практики мовлення; принцип колективної взаємодії та індивідуального підходу до студентів; принцип комплексного розвитку усіх видів мовленнєвої діяльності; принцип змагальності та емоційного комфорту. До вказаних можна віднести також актуальні сьогодні принципи гуманістичної педагогіки: самоактуалізації особистості; індивідуалізації і диференціації навчання; взаємоповаги, відкритості у стосунках; поваги гідності особистості в процесі спілкування; опори на позитивні якості особистості; стійкої мотивації пізнавальної діяльності, самостійного конструювання знання; рефлексії власної діяльності [2]. Особливо потрібно виділити у даному дослідженні принципи, що віддзеркалюють специфіку дистанційних ТН: принцип індивідуальної освітньої траєкторії; принцип самостійної роботи студентів; принцип інтерактивності.

Основним принципом викладання риторики є принцип мовленнєвої активності, адже формування риторичної культури неможливе поза процесом мовлення. Отож аудиторне колективне навчання є основною формою навчання риторики.

Студенти можуть і не знати тактики викладача, але повинні його відчувати. Необхідне вироблення свідомого і спільного (викладач – студенти) ставлення до процесу навчання, яке зорієнтоване на практичне оволодіння такими діями оратора, як вибір виду, теми, формулювання назви, основної мети і основної думки, складання плану публічного виступу, робота над мовою та композиційно-логічним розташуванням його частин [3]. При зберіганні всіх існуючих форм (лекція, практичне заняття, консультація, залік) слід виробляти у студентів інше до них ставлення, наповнювати невидимо, але відчутно новим змістом. Залік при цьому не малий іспит, не автоматична оцінка відвідування і роботи на практичних заняттях і не контрольна робота, а зовсім інша, самостійна форма, яка є засобом коригування, направлення і відпрацювання. Таким чином, залік стає вершиною, піком поступального руху процесу навчання, а не контролю.

Практичне заняття – це передусім можливість пошуку і знаходження, можливість висловитися для студента, успішність здійснення якої залежить від його попередньої підготовки, але відсутність такої анітрохи не є перешкодою до випробування сил, скоріше навпаки, страх і непевність, боязнь говорити повинні бути цілком зняті в ході заняття.

Лекція, основна мета якої ввести в суть проблеми, дати методичну спрямованість, окреслити предмет у цілому і за частинами цілого, також повинна підключатися в загальну систему тактичних прийомів навчання. Лекція сама в собі повинна містити матеріал і форми до власного закріплення. Незалежно від тієї або іншої своєї мети, лекція повинна прагнути виконувати власну методичну програму – учити методики і прийомів самостійного оволодіння знаннями, давати напрямок для міркувань і пошуку. Звідси необхідність підключення відповідних методичних форм, що забезпечують більшу запам'ятовуваність, тобто в остаточному підсумку підключення до лекції евристичних методів, що активізують розумові процеси слухачів, за умови направляючої ролі лектора.

Викладач повинний наблизити форми вивчення риторики до майбутньої фахової сфери спілкування студентів, стимулюючи одночасно розширення їх загального кругозору і творчої активності.

Завдання повинні використовуватися у певному порядку, що відбиває системний характер роботи оратора над публічним виступом.

Значне місце на практичних заняттях посідає риторичний аналіз промов як професійних ораторів, так і ораторів-початківців, який розвиває увагу й аналітичні здібності студентів, уміння порівнювати і зіставляти значення слів, аналізувати мовний контекст, розрізняти головну і другорядну інформацію, об'єктивний і суб'єктивний план у виступі. Студентам доцільно пропонувати матеріал різних рівнів складності, причому навмисно в змішаних поєднаннях, що, як показала практика, більш ефективно, ніж розташування матеріалу за принципом нарощування складності. Це робить їх мислення більш гнучким, активним, нарощування ж «складності» закладене усередині кожного завдання й у динаміці моделі «саморозвивального навчання» у цілому. Всі складні питання даються на самостійне опрацювання самим студентам, з обов'язковим наступним обговоренням знайдених відповідей в аудиторії: у суперечці народжується істина. Згодом у студентів виникає стійкий інтерес до запропонованих форм роботи і потреба до освоєння нового, усе більш складного матеріалу. Варіюючи також складність матеріалу залежно від контингенту і підготовленості студентської групи, викладач може обрати роль активного керівника, пасивного спостерігача або рівноправного учасника. Усе залежить від характеру завдань, що можуть змінюватися від заняття до заняття.

Як приклад перспективних для навчального процесу методологічних ідей вкажемо на освоєння одного із розділів риторичного канону — винаходи думок на основі топосів як способів аргументування, створення розвитку змісту промови. Топіка дозволяє зрозуміти, що процес створення задуму мови не стихійний, а керується певними можливими прийомами, які сучасна риторика визначає як «сміслові моделі» породження висловлювання. Класичний склад топосів (визначення, рід і вид, ціле і частини, властивості, причина і наслідок, порівняння, приклад, свідоцтво тощо) дозволяє студенту уявити можливі розумові ходи творця мови [4].

Працюючи над публічним виступом, студенти мимохіть торкаються різноманітних сторін власної особистісної сфери, переводячи структуру змісту в структуру суб'єкта, утілюючи шукану відповідність між предметом і засобом його представлення в собі. При цьому надзадача публічного виступу присутня у кожному окремому його фрагменті, обертаючись у ньому тією або іншою своєю стороною, втілюючись у тих або інших його засобах і одночасно знаходячись ззовні, тому що сама є засобом виховання істинно активної, мислячої особистості, думаючого суб'єкта.

Велика проблема, що виникає на аудиторних заняттях з риторики – брак навчального часу. Обсяг дисципліни «Основи риторики» 2 кредити (18 лекційних годин, 36 годин практичних занять, 47 годин СРС). У програму курсу ми включаємо багато навчальних проектів. Застосуємо математику до найбільш ємного – «Конкурсу ораторів». Регламентом конкурсу передбачено 5 хвилин на виголошення промови, 5 хвилин на обговорення й аналіз, помножимо на 20 (кількість студентів у групі) – виходить 5-6 однотипних занять. А ще у курсі передбачені дискусії, інтерв'ю, інші дидактичні ігри, риторичні вправи, вправи на розвиток культури мовлення, аналіз риторичних текстів, декламаційний практикум тощо [5].

Висновки

Не можна не сказати про популяризацію риторики, оскільки дуже багато професіоналів і різні верстви населення відчувають необхідність у риторичному навчанні.

Тому виникають різні курси та тренінги, які торкаються питання практичного володіння публічною промовою і мистецтвом діалогу. І вища школа не повинна стояти осторонь, а тому курс «Риторика» необхідно вводити в навчально-виховний процес кожного ВНЗ, а особливо технічного.

Таким чином, усе придбане, все засвоєне студентами в результаті навчання у ВНЗ повинне бути наділене властивістю, спроможністю стати діяльністю, яка підпорядковується свідомим потребам суб'єкта, що ростуть і вдосконалюються. При цьому студенти, які опанували уміння застосовувати все нові й нові знання у власній практичній діяльності, знаходити рішення в будь-яких професійних і життєвих ситуаціях, зможуть по закінченню вищого навчального закладу ефективно працювати за фахом навіть в умовах постійних змін незалежно від локального чи глобального контексту ринку праці. Для цього на рівні вищої школи необхідно спонукати студентів до розуміння необхідності та уміння навчатись упродовж життя, спроможності самовиховання і саморозвитку, потреби до саморозвитку.

Список використаної літератури:

1. Онуфрієнко Г.С. Риторика: Навч. посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2008. – 592с.
2. Антипова В. М. Компетентностный подход к организации дополнительного педагогического образования в университете / В. М. Антипова, К. Ю. Колесина, Г. А. Пахомова // Педагогика. – 2006. – № 8. – С. 57–62.
3. Українська мова : енциклопедія/ редкол. Русанівський В. М., Тараненко О. О., Зяблюк М. П. та ін. – [2-е вид., випр. і доп.]. – К.: Українська енциклопедія, 2004. – 824 с.
4. Косянчук С. Самооцінка як регуляторна функція у сфері риторичної діяльності / С. Косянчук // Українська мова і література в школі. – 2009. – № 4. – С. 34.
5. Мацько Л. І. Риторика : навч. посіб. / Л. І. Мацько, О. М. Мацько. – К.: Вища школа, 2003. – 311 с.

Стаття надійшла до редакції 29.05.2012

Особенности преподавания риторики в техническом университете

Богославец Л.П.

Киевский национальный университет технологий и дизайна

В статье рассматриваются особенности преподавания одной из главных гуманитарных дисциплин, необходимость и актуальность которой доказано современностью. Особое внимание уделяется различным формам и методам работы. Подчеркивается позитивный опыт преподавания риторики с использованием инновационных технологий.

Ключевые слова: риторика, методологические принципы, формы обучения, развитие способностей, профессиональные навыки.

The features of teaching of rhetoric in a technical university

Bogoslavets L.P.

Kyiv National University of Technology and Design

In the article are examined the feature of teaching of one of main humanitarian disciplines, necessity and actuality of which is well-proven contemporaneity. The special attention is spared different forms and methods of work. Positive experience of teaching of rhetoric is underlined with the use of innovative technologies.

Keywords: rhetoric, methodological principles, learning, developing abilities, skills